

К. Б. ПОЧИНОК. ТЕХНІЧНІ КОМІТЕТИ ЗІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто становлення та розвиток системи національних технічних комітетів (ТК) стандартизації, стан їх нормативного забезпечення, основні принципи та процедури їх створення.

Ключові слова: адміністративно – правове регулювання, стандартизація, технічні комітети.

Рассмотрены становление и развитие системы национальных технических комитетов (ТК) стандартизации, состояние их нормативного обеспечения, основные принципы и процедуры их создания.

Ключевые слова: административно – правовое регулирование, стандартизация, технические комитеты.

The Considered formation and development of the system national technical committee (TC) to standardizations, condition their normative provision, the cardinal principles and procedures of their creation.

Key words: administrative - legal regulation, standardization, technical committees.

Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (далі Держспоживстандарт) забезпечує якість продукції в державі. Висока якість і конкурентоспроможність вітчизняної продукції – була головною передумовою вступу України до СОТ. У зв'язку з цим діяльність Держспоживстандарту та його органів має важливого значення.

Необхідність наукової розробки даної теми зумовлена прагненням України зайняти провідне місце у СОТ, що можливо лише за умови підтримання та розвитку ринкової економіки в державі та забезпечення високого рівня якості продукції.

Більшість досліджень органів Держспоживстандарту проведено фахівцями в галузі адміністративного права. Окремі питання даної теми досліджувалися В. Авер'яновим, О. Крупчаном, С. Кисілем. Питанням правового статусу міністерств України присвятили окремі розділи своїх дисертацій П. Кикоть, С. Олійнікова. Правовий статус державних комітетів України розглядали Т. Гордієнко, Я. Юзьків, В. Тетера, О. Шнипко та інші.

До органів державної служби стандартизації Держспоживстандарту входять: Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Держспоживстандарт України); Науково-дослідні державні підприємства (інститути); державні підприємства, регіональні центри стандартизації, метрології та сертифікації; технічні комітети зі стандартизації (ТК)¹.

Створення системи національних ТК розпочалося після розпаду СРСР в умовах формування ринкового середовища в Україні та розвитку економіки, заснованій на різних формах власності. Головні та базові організації зі стандартизації міністерств і державних комітетів, які вели секретаріати ТК колишнього СРСР, продовжили свою діяльність на теренах незалежної України. Активізувалися та створювалися ТК у тих галузях господарської діяльності, які потребували нових

© ПОЧИНОК Карина Борисівна – асистент кафедри господарсько-правових дисциплін юридичного факультету Національного університету Державної податкової служби України

нормативних документів для випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції, у першу чергу гірничо-металургійної, машинобудівної, хімічної, харчової та сільськогосподарської. На кінець 1993 року в Україні працювало 90 ТК, у тому числі 35 ТК, що залишилися у спадок від СРСР².

Для становлення системи ТК важливими було врегулювання аспектів їхньої діяльності. Прийнятий у 1993 р. Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію»³ визначив правові й економічні основи для систем стандартизації та сертифікації, встановив організаційні основи їх функціонування на території України. Ключова роль у розвитку національної стандартизації та покращення її ринкової відповідності відносилась технічним комітетам (ТК) зі стандартизації. Діяльність технічних комітетів за встановленими процедурами і методичними підходами була одним із важелів забезпечення реалізації державної політики у сфері стандартизації.

Отже, в Україні технічні комітети по стандартизації були створені на базі організацій, котрі спеціалізувалися на певних видах продукції (послуг) та мали в даній сфері найбільш високий науково-технічний потенціал. За кожним технічним комітетом стандартизації була закріплена певна сфера діяльності, яка охоплювала визначену групу продукції, процесів чи виду діяльності. Відносини ТК із суб'єктами господарювання, органами державної влади та громадськими організаціями регулювалися на підставі договорів (контрактів) і угод про співробітництво, що укладалися з організаціями, які було уповноважені на здійснення функцій секретаріату, якщо інше не передбачало чинне законодавство. Бюджетне фінансування робіт із стандартизації заборонялося використовувати на інші потреби.

У 2000 р. реалізація завдань національної Програми Інтеграції України до ЄС⁴ спричинила зміну державної політики у сфері технічного регулювання та її адаптації до міжнародних підходів. Це потягнуло за собою актуалізацію завдань стандартизації та потребу наближення системи і форм роботи національних ТК до міжнародної та європейської практики. У зв'язку з чим у 2001 р. прийнятий Закон України «Про стандартизацію»⁵, який встановив правові та організаційні засади стандартизації та її суб'єктів, зокрема ТК, який є добровільними неприбутковими об'єднаннями науково-технічних та інженерних товариств, підприємств, споживачів, суб'єктів господарювання відповідних громадських організацій, провідних науковців і фахівців, які реалізують встановлення державою завдання у визначеній сфері діяльності та стосовно певних об'єктів стандартизації.

Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України у відповідності до Закону України «Про стандартизацію», наказом від 20 травня 2002 р. затвердив «Типове положення про технічний комітет стандартизації»⁶. Це положення регулює порядок створення ТК, визначає структуру та сферу його діяльності. У положенні визначено основні критерії для прийняття рішення щодо створення ТК, а саме: наявність організації, спроможної здійснювати функції секретаріату ТК; відповідність сфери діяльності ТК та об'єктів стандартизації діяльності міжнародних та регіональних організацій із стандартизації; наявність суспільної потреби щодо виконання робіт із стандартизації; спроможність певних суб'єктів стандартизації (членів ТК) виконувати роботи із стандартизації відповідно до встановлених вимог; відсутність дублювання сфер діяльності та об'єктів стандартизації з іншими ТК України. ТК створює центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації – Держспоживстандарт за погодженням

з центральним органом виконавчої влади, до компетенції якого належить сфера діяльності створюваного ТК.

Для підготовки матеріалів стосовно створення ТК представники сторін, зацікавлені виконувати роботи із стандартизації та застосовувати їх результати у сфері діяльності ТК. Вони формуються, як добровільне об'єднання, оргкомітет, котрий обирає зі свого складу голову оргкомітету. При створенні ТК номенклатуру та сферу його діяльності гармонізують з номенклатурою та сферою діяльності міжнародних та регіональних організацій стандартизації з урахуванням пріоритетних напрямів розвитку вітчизняної економіки та наявності науково-технічної бази. Створюючи ТК, що діє у національній стандартизації, забезпечують чітку розмежованість сфер діяльності і об'єктів стандартизації, не допускає їх дублювання.

Сферу діяльності ТК визначають за кодами класифікатора, гармонізованого з міжнародним класифікатором стандартів (ICS). Це дало змогу не лише впорядкувати систему національних ТК, а й частково гармонізувати її зі структурою ISO та ІЕС. Через використання числових кодів ICS забезпечено спрощений обмін інформацією між розробниками та користувачами стандартів у всьому світі незалежно від мови та створено основу для більш структурованих систем доступу до інформації, пов'язаної з розробленням стандартів.

Необхідно відмітити, що Держспоживстандарт визначає об'єкти стандартизації, структуру підкомітетів ТК. Створеному ТК надають черговий реєстраційний номер, а номер попереднього не надається. ТК має власний бланк з потрібними реквізитами. Він не може мати на меті одержання прибутку від своєї діяльності.

Етапи розгляду пропозицій щодо створення технічного комітету проходять наступну процедуру:

I етап – подання матеріалів з пропозицією про створення ТК (представники сторін, зацікавлені виконувати роботи із стандартизації формують, як добровільне об'єднання, оргкомітет, котрий обирає зі свого складу голову оргкомітету).

II етап – оргкомітет розробляє та подає до державного підприємства «УкрНДНЦ» пакет документів (заяву щодо надання пропозицій до створення ТК; перелік організацій – колективних членів ТК та їх повноважних представників; структуру ТК; пропонує кандидатури Голови ТК, голови та відповідального секретаря ТК, заступника).

III етап – розгляд та експертиза матеріалів з пропозицією на відповідність установленим критеріям державним підприємством «УкрНДНЦ».

IV етап – підготовка експертного висновку щодо можливості створення ТК державним підприємством «УкрНДНЦ».

V етап – подання державним підприємством «УкрНДНЦ» експертного висновку та матеріалів на затвердження Держспоживстандарту.

VI етап – видання наказу Держспоживстандартом щодо створення ТК з присвоєнням йому реєстраційного номера, назви та визначеної сфери діяльності.

VII етап – на підставі Типового положення про технічний комітет стандартизації він розробляє своє положення, яке затверджує Держспоживстандарт.

В юридичній літературі відзначається, що ТК є основною ланкою, яка поєднує потреби сучасного виробництва у нових стандартах відповідно до міжнародних вимог та забезпечує їх узгодженість з національними інтересами⁷.

Організаційне забезпечення діяльності ТК покладається на їх секретаріати.

Будь-яка організація, яка офіційно заявить про намір здійснювати функції секретаріату і підтвердить спроможність організаційно, технічно та фінансово забезпечити його діяльність, може бути уповноважена на виконання таких функцій. Організація, яку повноважено на здійснення функцій секретаріату ТК, має бути юридичною особою. Організація, що може бути уповноважена на здійснення функцій секретаріату ТК, офіційно заявляє про намір здійснювати функції секретаріату; висловлює бажання активної роботи у сфері стандартизації; підтверджує спроможність утримання секретаріату та організаційно-технічного забезпечення діяльності ТК.

Інформація про ТК та організації, які уповноважені на здійснення функцій секретаріату певних ТК, а також зміни, що стосуються ТК, публікують в черговому випуску щомісячного інформаційного покажчика «Стандарти», офіційному виданні Держспоживстандарту. Функції голови ТК: розробка технічної політики діяльності ТК відповідно до мети та завдань стандартизації; організація та керівництво роботами ТК; проведення робочих засідань ТК; підготовка документів й матеріалів щодо діяльності ТК для розгляду Держспоживстандартом; залучення експертів і фахівців з інших організацій для роботи в ТК (в тимчасових робочих групах). На заступника голови ТК покладено виконання делегованих головою ТК функцій, а також функцій голови, за його відсутності.

Секретаріат ТК виконує наступні функції: готує і забезпечує проведення засідань ТК; координує роботу підкомітетів і робочих груп, що входять до ТК; готує плани робіт ТК і його робочих органів (підкомітетів і робочих груп); контролює виконання планів та програм робіт; оформлює рішення ТК і проекти НД; організує розгляд документів ТК зацікавленими організаціями; забезпечує розгляд надісланих до ТК матеріалів і проектів документів; веде листування з організаціями, реєстрацію і облік документів; веде облік фактичних витрат на виконання робіт із стандартизації та контролює цільове використання коштів. Відповідальний секретар ТК керує роботою секретаріату ТК.

За невиконання своїх функціональних обов'язків або за порушення вимог Положення про ТК головою ТК, його заступника або відповідального секретаря звільняють від виконання покладених на них функцій відповідним наказом Держспоживстандарту. Пропозиції з цього питання ухвалюють члени ТК на засіданні комітету більшістю голосів.

Керівники робочих груп керують і безпосередньо беруть участь у виконанні ними конкретних завдань. Фахівці, яких залучають до роботи в робочій групі, розробляють конкретні документи згідно з планом роботи, беруть участь у роботі інших комітетів за суміжними сферами діяльності, готують відгуки на проекти документів, які надходять до ТК, тощо.

Члени ТК зобов'язані: брати постійну участь у роботі ТК і його засіданнях; відповідно до напрямів діяльності і функцій; забезпечувати належне виконання покладених на них обов'язків; голосувати в установлені строки для ухвалення рішень щодо проектів документів, які розробляються; своєчасно повідомляти через секретаріат голову ТК про можливі зміни умов і порядку своєї роботи в ТК, а також їх причини.

Члени ТК мають право: одержувати всю необхідну інформацію, що стосується діяльності ТК; вносити пропозиції щодо нових робочих тем і проектів, удосконалення діяльності ТК і усунення недоліків у його роботі, а також вимагати їх розгляд; за погодженням з головою ТК друкувати результати досліджень, вико-

наних у межах його діяльності; вийти зі складу ТК, повідомивши про це керівництво не пізніше ніж за два місяці до моменту виходу; подавати апеляції з приводу діяльності ТК до Держстандарту; представляти інтереси його в інших ТК, органах і організаціях за дорученням голови ТК.

Відповідно до Закону України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності»⁸, та «Про стандартизацію» технічні комітети розпрацьовують, розглядають й узгоджують міжнародні, регіональні і національні стандарти.

У формуванні фонду національних стандартів бере участь 153 ТК із стандартизації в різних сферах діяльності, які поєднують у своєму складі 850 колективних і індивідуальних членів, функціонує 180 підкомітетів і робочих груп, діяльність яких спрямована на реалізацію завдань щодо гармонізації національних стандартів з міжнародними і європейськими стандартами, що впливають із курсу України на інтеграцію в ЄС і вступу у Всесвітню Організацію Торгівлі. Найбільша кількість ТК працює в гірничо-металургійному, хімічному й агропромислому комплексах - 69. У сфері електричних, електронних і інформаційних технологій, метрології й виміру працює 34 ТК, машинобудівному комплексі, на транспорті - 29, у сфері безпеки, охорони навколишнього середовища, коштів індивідуального захисту - 17, озброєння й військової техніки - 2.

У системі Держспоживстандарту функціонує 16 ТК, з яких у трьох ТК секретаріати ведуть державні центри стандартизації, метрології та сертифікації, а у 13 - наукові та науково-дослідні установи. Найбільшу кількість ТК веде Укрметрестандарт - 7 і ДП «УкрНДНЦ» - 4⁹.

Для сприяння участі українських ТК у робочих органах міжнародних організацій на основі директив ISO/IEC було видано настанови¹⁰, що відображають міжнародні підходи до функціонування та планування роботи ТК.

Вітчизняні ТК беруть участь у роботі відповідних міжнародних ТК і підкомітетів: 39 вітчизняних ТК - як активні члени (126 технічних комітетів і підкомітетів ISO) і 52 - як члени-спостерігачі (145 технічних комітетів і підкомітетів ISO). В 2004 р. Міжнародна організація по стандартизації обрала Україну в Раду ISO на період 2005-2006 р. Українські фахівці беруть участь у роботі близько 15% технічних комітетів, створених ISO. Найбільше активно вони співробітничать у таких областях, як суднобудування, інформація й документація, промислові гідроприводи, ракетна й ракетно-космічна техніка, газова промисловість. У цей час 28 українських ТК працюють в 124 технічних підрозділах IEC (комітетах і підкомітетах), з них 9 ТК у статусі активного члена в 31 структурному підрозділі IEC, 19 ТК мають статус члена-спостерігача й працюють в 93 комітетах і підкомітетах IEC; проводять роботу із впровадження в Україні стандартів міжнародних організацій. CEN в 2004 р. підписав угоду про надання Держспоживстандарту України статусу Партнерського органа по стандартизації¹¹.

На сьогодні в Україні створено систему ТК як суб'єктів стандартизації, визначено правила і процедури їхньої діяльності відповідно до міжнародної практики. Це забезпечує реалізацію державної політики у сфері стандартизації, сертифікації та дотримання міжнародних засад. Під час виконання робіт та розгляду будь-яких питань ТК забезпечує виконання основних принципів державної політики у сфері стандартизації, неупередженість щодо прийняття рішень та керується суспільними інтересами. Роботи за напрямками діяльності технічні комітети виконують відповідно до вимог основоположних стандартів національ-

ної системи стандартизації.

В юридичній літературі відмічається, що номенклатура й сфери діяльності технічних комітетів гармонізуються з номенклатурою й сферами діяльності міжнародних і європейських організацій стандартизації для узгодження національної системи стандартизації із зазначеними системами та розвитку співробітництва між технічними комітетами¹².

До роботи в технічні комітети стандартизації залучені на добровільних засадах уповноважені представники органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та їх об'єднань, науково-технічних та інженерних товариств (спілок) споживачів, відповідних громадських організацій, провідні науковці і фахівці.

Технічні комітети сформовані з урахуванням принципу представництва всіх зацікавлених сторін. До роботи залучаються представники органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарської діяльності, науково-технічних і інженерних спілок, споживчих товариств, провідних науковців і фахівців. Технічний комітет стандартизації є зібранням фахівців, зацікавлених у стандартизації та у застосуванні її результатів. Саме у межах технічного комітету створено і функціонує те середовище, де не тільки формується положення (текст) стандарту, але й досягається баланс інтересів зацікавлених сторін, насамперед виробників і споживачів приватного сектору і держави. Всебічний та системний аналіз у технічному комітеті визначає як саму потребу унормування, так і суспільно необхідний рівень показників, економічно обґрунтованих та технічно досяжних.

Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Держспоживстандарт України) відповідно до Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади»¹³ реорганізований в Державну службу технічного регулювання України.

Однак, новоствореній Державній службі технічного регулювання України доцільно продовжувати удосконалювати номенклатуру та структуру українських ТК, наближаючи їх до ТК міжнародних організацій із стандартизації та Європейського комітету із стандартизації з урахуванням національних умов і потреб. Також необхідно переглянути назви ТК з урахуванням сучасної термінології.

1. Положення про Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики: Указ Президента України від 18.03.2003р. №225/2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – №12. – Ст. 529. **2. Гордієнко Т.** Розвиток системи національних ТК в Україні // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2008. – №1. – С. 8. **3. Про стандартизацію і сертифікацію:** Декрет Кабінету Міністрів України від 10.05.1993р. №46-93 // ВВР України. – 1993. – № 27. – Ст. 289. **4. Програма** інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 14.09.2000р. № 1072/2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua **5. Про стандартизацію:** Закон України від 17.05.2001р. №2408-III // ВВР України. – 2001. – № 31. – Ст. 145. **6. Титове** положення про технічний комітет стандартизації: Наказ Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України від 20.05.2002р. №298 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 29. – Ст.1398. **7. Гордієнко Т.** Діяльність українських ТК та їх організаційно-методичне забезпечення // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2006. – №2. – С.15. **8. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності:** Закон України від 01.12.2005р. №3164-IV// ВВР України. – 2006. – № 12. – Ст.101. **9. Гордієнко Т.** Діяльність українських ТК у 2005-2006 роках // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2006. – № 6. – С.12. **10. Директиви ISO / ІЕС.** Частина 1. Наставови щодо технічної

діяльності. – К.: Держспоживстандарт України. – 2004. – С.48. **11.** *Олійнікова С.С.* Державне регулювання систем стандартизації та сертифікації в Україні: Дис.. канд. юрид. наук. – Донецьк, 2008. – С. 81-82. **12.** *Саранча Г. А., Якимчук Г.К.* Метрологія, стандартизація та управління якістю: Підручник. – К.: Основа, 2004. – С. 76. **13.** *Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади:* Указ Президента України від 9.12.2010 р. №1085/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 4. – Ст. 3334.